

Ciprian-Petru POPOVICI

ATMOSFERA ÎN RÂNDUL POPULAȚIEI BUCOVINEI ÎN PREAJMA UNIRII

Cuvinte-cheie: *Bucovina, Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, Josef Graf von Etzdorf, ucraineni*

În toamna anului 1918, soarta războiului mondial era aproape tranșată în favoarea Antantei. Pe teritoriul Bucovinei, la sfârșitul lunii septembrie 1918, Sextil Pușcariu organiza la el acasă mai multe consfătuiri, la care au luat parte Maximilian Hacman, Isidor Bodea și Alecu Procopovici. Scopul acestor întrevederi era discutarea modalităților de a acționa în vederea apărării intereselor naționale românești: „Acum când toată lumea se mișcă, noi românii din Bucovina nu putem sta deoparte. Trebuie să pornim și noi pentru a pregăti unirea Bucovinei cu România”¹. Tot el afirma: „Vrem să rămânem români pe pământul strămoșilor noștri și să ne ocârmuim singuri precum o cer interesele noastre românești” și „pretindem să ne putem bucura netulburați de roadele binefăcătoare ale dreptății obștești și împreună cu frații noștri români din Ungaria să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă”².

În acest timp, la Vatra Dornei autoritățile austriece au fost înlăturate, iar conducerea orașului a fost preluată de Consiliul Național Român, având ca președinte pe Arcadie Procopovici. A fost înființată Garda Națională pentru asigurarea liniștii în zonă. Fostul comandant al acesteia și vicepreședinte al Consiliului Național din Vatra Dornei, Petru Forfotă, declara: „Încă în ziua de 6 octombrie 1918 am adunat în jurul meu un număr de peste 50 de români, parte soldați ce se întorceau de pe front, parte bărbați bătrâni de peste 50 de ani, care erau refugiați prin păduri și care apăreau acum pe la vetrele lor, după ce luau cunoștință de răzmerița armatei austro-ungare, am creat cu aceștia o gardă națională română sub comanda mea, procurându-ne armele necesare la început în lupta cu pumnul sau cu ciomagul și pe urmă în lupte de stradă piept la piept cu hoardele armatei austro-ungare în retragere”³. Tot el ne-a informat că: „În acest timp am dezarmat de arme și trenuri de aprovizionare, vehicule și animale ca: boi, vaci, cai etc., diferite grupuri de pionieri, infanterie, coloane de tren etc. Animalele, vehiculele și alimentele le-am împărțit populației române și în special soldaților români care se întorceau de pe front și nu găseau la căminele lor nici cenușa-n vatră, astfel că prin acest ajutor trimis din partea consiliului național și a gărzii naționale au putut să-și înfiripeze din nou gospodăriile lor, alinându-și întrucîtva durerile cauzate de

¹Ioan V. Cocuzși Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina 1809-1944*, 1991, p. 68.

²*Ibidem*, p. 69.

³Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Editura Alfa, Iași, 2000, p. 61.

pagubele enorme aduse de marele război și începînd o viață nouă pe ruinele trecutului”⁴.

Toate aceste evenimente se desfășurau în preajma prăbușirii Imperiului Austro-Ungar, când târgurile și satele românești ale Bucovinei trăiau cele mai neliniștite zile de la sfârșitul războiului.

În fața marilor acțiuni ale românilor pentru Unirea cu patria-mamă România, ucrainenii au încercat să reacționeze la Cernăuți. Astfel, la 2 noiembrie 1918, militarii ucraineni au ocupat cazărmile din capitala Bucovinei. Se aflau atunci, în afară de jandarmi și de garda guvernatorului, numai trupe necombatante, puține la număr, făcând parte din Regimentul 41 Infanterie și Regimentul 22 Milițieni. Într-o primă fază au prădat depozitele statului, s-au înarmat cu arme și muniții și nu se mai supuneau ordinelor superiorilor; au atacat și devastat magazinele statului și cele particulare; a fost un coșmar pentru oraș în noaptea de 2 spre 3 noiembrie 1918, înregistrându-se în rândul populației civile un mort, 30 de răniți grav și mulți răniți ușor. În Cernăuți staționau și grupurile de voluntari ucraineni, puse sub comanda tânărului arhiduce Wilhelm de Habsburg, cu numele ucrainizat Wasyl Waselyase Stepanewiz, pretins conducător al Regatului Ucrainean. Acestea urmau să plece spre frontul galițian, unde se dădeau lupte grele cu polonezii, dar refuzau să urce în tren. Au plecat doar după intervenția energică a arhiducelui Wilhelm, în data de 3 noiembrie. O parte dintre aceștia au dezertat și s-au unit cu soldații ucraineni din cele două regimente din oraș. În aceste condiții, guvernatorul, cu doar puțini jandarmi, nu mai putea restabili ordinea. Iancu Flondor, pentru a putea menține ordinea în provincie, a intervenit pe lângă guvernul român, cerînd intervenția armatei române. Cu această misiune a fost însărcinat Vasile Bodnărescu, care s-a deplasat la Iași, unde a insistat pe lângă autoritățile române, care aveau nevoie de un acord din partea aliaților în acest sens, să grăbească intrarea trupelor în Cernăuți, căci acolo evenimentele se precipitau.

Guvernatorul Josef Graf von Etzdorf, cu privire la predarea puterii, a notat: „Pentru mine era clar că nu pot să predau puterea decât reprezentanților ambelor naționalități. În interesul evitării unui război civil, am considerat că trebuie să predau puterea numai acelor reprezentanți ai celor două naționalități, care, în prealabil, s-au implicat asupra împărțirii provinciei. Pentru binele provinciei, ar fi fost cel mai nimerit ca românii să se împace între ei și cu ucrainenii; acest lucru părea însă puțin probabil”⁵.

În această atmosferă, la 3 noiembrie 1918 are loc la Cernăuți Adunarea Ucrainenilor convocată de deputații ucraineni aflați în Bucovina. Secția locală a Consiliului Național Ucrainean din Lemberg a ținut trei adunări la Cernăuți: una la Casa Ucraineană, alta în Sala Filarmonicii și a 3-a în Sala Teatrului. Au luat parte circa 7.000-8.000 de persoane. Adunările au votat o hotărâre prin care se delimitează teritoriile ucrainene din Bucovina asupra cărora se vor exercita puterea Consiliului Național Ucrainean. Se afirma că: „poporul nostru va apăra până la

⁴*Ibidem*, p. 61-62.

⁵Vasile Diacon, *Bucovina în secolul XX. Istorie și cultură*, Tipo Moldova, Iași, 2012, p. 293.

ultima picătură de sânge pământul strămoșesc”⁶. După terminarea ședințelor, participanții la adunare s-au încolonat și au manifestat pe străzile orașului pentru statul ucrainean. Deputatul Ilie Spenul și Iosif Bezpalco au ținut scurte cuvântări despre statul național, intonând cântece patriotice, între care și „Pentru învierea Ucrainei”. Mulțimea a participat și la un *tedeum* oficiat de 20 de preoți ucraineni în catedrala orașului. După slujbă, manifestanții s-au îndreptat spre cazărmi, unde s-au înarmat, continuând să provoace dezordine în oraș.

În opoziție cu partida ucraineană, cea română, împreună cu naționalitățile binevoitoare, fremăta de dorința unirii cu România. Astfel, N. Tcaciuc-Albu, fost membru în Congresul General al Bucovinei, preciza: „De la o vreme tot întrebăm: când vin românii? Publicul a așteptat pe străzi zile de-a rândul. S-au pregătit steaguri. Doamnele polone au pregătit și ele unul. Domnișoarele polone au cumpărat și pregătit flori”. Și tot el continuă: „În piață, lume românească foarte multă cu panglici tricolore și cocarde de diferite forme. Se aștepta sosirea. Atotștiutorii, care au totdeauna informații sigure, știu și acuma precis unde se află românii, numai atât că indicațiile lor diferă mult unele de altele. Se dă mai multă crezare acelor care spun că românii au înconjurat acum orașul din trei părți și vor intra mâine. În timpul discuțiilor, pe trotuarul din fața Palatului Național trec puțini soldați ucraineni, în uniforme austriece, și caută să împrăstie lumea, dar nimeni nu-i bagă în seamă”⁷.

Pe data de 4 noiembrie 1918, la ora 10 dimineața, a avut loc o întâlnire importantă în casa lui Alexandru Hurmuzachi, între Iancu Flondor, însoțit de Aurel Țurcan, I. Stârcea și guvernator. În cursul acestei întâlniri, Etzdorf i-a propus lui Flondor să accepte instituirea unui guvern mixt, compus din români și ruteni, menit să restabilească liniștea și siguranța cetățenilor⁸. Iancu l-a atenționat pe guvernator că „propunerea condominiului Românilor și Ucrainenilor ar corespunde mentalității ce a dăinuit în ultimul deceniu în Delegațiunea permanentă a țării de sub conducerea ultimilor Mareșali..., el însă ca președinte al Consiliului Național stă neclintit pe baza hotărârilor luate în Adunarea din 27 Octombrie, care...sunt << sacra lex >> și prin urmare nu poate discuta o astfel de propunere”⁹.

În aceeași zi, Vasile Bodnărescu ajungea la Iași cu misiunea expresă de a obține intervenția armatei române în Bucovina. La primele ore ale dimineții a fost primit în audiență chiar de către prim-ministrul Alexandru Marghiloman, care nu i-a putut promite nimic reprezentantului Bucovinei pentru că România se afla sub constrângerile Păcii de la București. Decizia de intrare a armatei române în Bucovina a fost luată la 6 noiembrie, după demiterea guvernului Marghiloman și înlocuirea sa cu un cabinet prezidat de generalul Constantin Coandă. Punerea ei în aplicare s-a prelungit, ce a produs o puternică îngrijorare în Bucovina. Astfel, Sextil Pușcariu afirma în memoriile sale că însuși Iancu Flondor „nu era așa de

⁶Radu Economu, *Unirea Bucovinei*, Editura Fundației Cult. Române, București, 1994, p. 24.

⁷Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Editura Alfa, Iași, 2000, p. 141.

⁸Aurel Țurcanu, *Misiunea mea pe lângă guvernul Etzdorf*, în volumul *Iancu Flondor – Eroul Bucovinei*, „Buletinul Fundației Culturale Iancu Flondor”, I, 1, Chișinău, 1992, p. 34.

⁹*Ibidem*, p.34-35.

liniștit cum se arată”¹⁰. Totuși, acesta știa să-I îmbărbăteze pe ceilalți membri ai forului reprezentativ al provinciei, spunându-le că, „am așteptat 144 de ani ziua eliberării, mai putem dar aștepta o săptămână sau două!”¹¹. La 6 noiembrie 1918, o parte dintre ucrainenii înarmați au ocupat Palatul guvernatorului, clădirile administrației provinciale și s-au instalat guvern al Bucovinei. Guvernatorul Josef Graf von Etzdorf a fost nevoit să semneze „Protocolul de transmitere a puterii de guvernământ asupra Bucovinei din 6 noiembrie 1918” și le-a predat puterea lui Omelian Popovici și lui Aurel Onciul, pe care îl considera ca fiind „unicul român proaustriac”¹².

Noua putere de la Cernăuți l-a delegat pe Aurel Onciul, „care-și pierduse mințile în acea primăvară a renașterii românismului”¹³, să se deplaseze la Iași pentru a protesta împotriva trimerii armatei române în Bucovina. În drumul său spre fosta capitală a Moldovei, cel care se investise cu titlul de „comisar” național român pentru Bucovina de Sud se deplasează la Suceava pentru a avea o întrevedere cu generalul Zadik în localul Primăriei. Pentru a contracara acțiunea lui Aurel Onciul, Iancu Flondor i-a trimis la Suceava pe dr. O. Gheorghian și pe Aurel Popescu, care l-au asigurat pe Zadik că trupele române sunt așteptate în întreaga Bucovină. Nemulțumit de atitudinea fermă a generalului Zadik și după ce a fost huiduit de românii din Suceava conduși de Filaret Doboș, și-a continuat drumul spre Iași. De-a lungul acestui drum a fost însoțit de maiorul Georgescu. Odată ajuns la destinație, a continuat cu stăruința sa pentru oprirea înaintării trupelor române spre Bucovina, dar a avut parte doar de manifestații ostile.

Pe acest fundal, generalul Iacob Zadik, în fruntea diviziei a VIII-a, pregătea misiunea de eliberare a Bucovinei. El a organizat trei detașamente, cu efective variind între 500-600 de soldați, denumite inițial Dorohoi, Botoșani și Fălticeni. Ulterior, numelelor a fost schimbat: din Dorohoi în Dragoș, din Botoșani în Alexandru cel Bun, din Fălticeni în Suceava.

În seara zilei de 5 noiembrie 1918, locotenent-colonelul Constantin Rovinaru ordonă telefonic maiorului Anton Ionescu, comandantul companiei a 5-a grăniceri-pază, care efectua serviciul în zona de frontieră Burdujeni, să ocupe în timpul nopții orașul Suceava, ceea ce s-a realizat în jurul orei 5, în dimineața zilei de 6 noiembrie. A doua zi după intrarea armatei române în Suceava, o mare mulțime de oameni s-a adunat în fața Prefecturii cântând cântece naționale și ovaționând armata română. Vorbind în fața mulțimii, Filaret Doboș, ofițer al armatei române, originar din Bucovina, a spus: „Frați suceveni, un veac și jumătate de rușinoasă robie a cetății falnicilor voievozi ai Moldovei se prăvale astăzi în neant. Steagurile încărcate de gloria Mărașeștilor ale armatei române au trecut

¹⁰ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865-1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Editura Junimea, Iași, 2008, p. 268.

¹¹ *Ibidem*, p. 268.

¹² Vasile Diacon, *Bucovina în secolul XX. Istorie și cultură*, TipoMoldova, Iași, 2012, p. 294.

¹³ Ion Nistor, *Intrarea armatei române în Bucovina (1918) și cooperarea ei cu celelalte instituții de stat pentru educarea straturilor sociale*, în volumul *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, Cernăuți, 1928, p.35.

hotarul Bucovinei ca să fâlăie aici pe veci. În această prefectură, unde atâta amar de vreme s-au făurit lanțurile sclaviei, de azi înainte să se întroneze duhul dreptății românești. Strigând din toată inima, trăiască România mare uități trecutul rușinos”¹⁴. Același Filaret Doboș, profesor și fost membru al Consiliului Național din Bucovina, își amintea despre intrarea în Suceava: „Ici-colo câte o umbră de om, pironită în trotuar, ne privea mirată și dispărea apoi grăbită. Nu demult se strecuraseră pe aici, împrăștiind teroare, ultimele resturi ale armatei și jandarmeriei austriece, iar cu două zile în urmă mulțimea mahalalelor devastase sărăcăcioasele depozite de alimente ale populației. Populația stătea încă sub impresia acestor evenimente și nu îndrăzneau nimeni s-o lămurească asupra noii situații”¹⁵. Și tot el afirmă: „A doua zi am ieșit în oraș și, întâlnind câțiva tineri cunoscuți, i-am organizat într-o manifestație, ca să aducem puțină înviorare”. „...De prin sate veneau știri alarmante. Mulțimea celor dezmoșteniți și oprimați provocată de acte de profundă inconștiență ale unor elemente minoritare, cum a fost murdărirea pereților bisericii și casei parohiale din Ilișești, începuse a se deda la acte de teroare contra evreilor, cum a fost cazul la Bosanci și Bălăceana”¹⁶.

Celelalte două detașamente „Suceava” și „Alexandru cel Bun” și-au continuat înaintarea spre Cernăuți, restabilind liniștea și ordinea prin localitățile pe unde treceau, ostașii români fiind primiți cu manifestări de bucurie.

La 9 noiembrie 1918 a sosit în Cernăuți un detașament format din 180 de soldați români lugoieni, sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr, român din Maramureș. S-a prezentat profesorului Sextil Pușcariu și i-a oferit sprijinul său militar pentru susținerea acțiunii naționale. Această manifestare de solidaritate anunța iminenta intrare în oraș a trupelor române venite din Regat. În seara zilei de 10 noiembrie 1918 a intrat în Cernăuți o patrulă de recunoaștere, din avangarda trupelor române, alcătuită din locotenentul Traian Petrescu și sublocotenentul Nițescu, un subofițer și șase soldați. Grosul trupelor, în frunte cu generalul Zadik, se oprise la Corovia, o comună la sud de oraș, urmând să intre a doua zi.

O mulțime imensă se adunase în dimineața zilei de 11 noiembrie în piața principală a orașului, în așteptarea armatei române. În sala de recepție a Palatului Național erau prezenți membrii Consiliului Național Român în frunte cu Iancu Flondor. În întâmpinarea generalului de divizie Iacob Zadik au ieșit Vasile Bodnărescu și dr. Gheorghian însoțiți de un grup format din ofițeri români bucovineni, foști în armata austriacă. Pe măsură ce înaintau în Bucovina, trupele române descopereau urmele stăpânirii austriece și ale războiului. Astfel, fostul profesor universitar Leca Morariu nota: „Ce-i drept, poate că de unde ne întimplasem a sosi într-o zi cam posomorâtă, drumurile și satele ne părură mai pustii ca altă dată, oamenii mai răriți, casele mai povărnite. Le și vedeam arse pînă la pămîntunele, fără de garduri și fără de obișnuitele împrejurimi gospodărești, bisericile dărăpănate, ținuturile pustii, mormintele fără cruci... O sută de ani pare c-

¹⁴Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România*, Suceava, 1997, p. 53.

¹⁵Ion I. Nistor, *Amintiribucovinene din vremea Unirii*, Editura Alfa, Iași, 2000, p. 51.

¹⁶*Ibidem*, p. 52.

ar fi dus-o cineva înapoi, țărișoara noastră, cu sute de ani, pînă-n vremea strămoșilor noștri încălcați de tătari și de altă păgînatate!”¹⁷.

Același profesor observa: „Numai cei ce domni ori slugi au fost nemților, numai aceia se scîncesc după fericirile avute de la Austria: cutare primar (să nu-i zic pe nume!), cutare gerent de primărie, pus de stăpînirea jidovească a Austriei ca să tulbure apa, ori cutare cărturar fără de suflet, scăpat la ranguri și la măriri, la boieri și la te-miri-ce, numai aceștia, oameni fără de Dumnezeu, îngrijiiți numai de averile și moșiile lor, trăiți în bine și-n huzur, numai ei, ticăloșiții, plîng după putregaiul Austriei!”¹⁸.

Trupele ucrainene s-au retras și s-au îndreptat spre Galiția, unde erau în curs lupte cu polonezii. Regimul ucrainean abandonat puterea și s-a refugiat în Colomea, luând cu el banii publici, mijloacele auto și alte bunuri. În acest caz, Vasile Bodnărescu, împreună cu sublocotenentii Nicoară și Brădățean, au ocupat Prefectura, Primăria și Tribunalul; comanda jandarmeriei a fost preluată de locotenentul Radu Dan, iar ca primar a fost instalat preotul Gheorghe Șandru, membru al Consiliului Național Român.

În tumultul evenimentelor ce se succedau cu mare repeziciune, în ziua de 16 noiembrie 1918, a avut loc o consfătuire a Societății „Dacia” privitoare la atitudinea studențimii românești bucovinene față de noua situație politică ce se crease ca urmare a acțiunilor bandelor de ucraineni care veneau cu armament de dincolo de Nistru. Pentru a rezolva această problemă, comandantul detașamentului „Suceava” a ordonat curățirea localităților de bandele ucrainene înarmate. Detașamentul „Nord”, cu postul de comandă la Șipeniț, a executat rapid misiunea. Comandantul acestui detașament, căpitanul Strat, împreună cu căpitanul C. Ardeleanu cu un pluton de soldați s-au deplasat la 16 noiembrie la Coțmani, unde, un comitet în frunte cu preotul Catereniuc, proclamase „Republica Coțmani”. A doua zi, în sala Primăriei, „guvernul republicii Coțmani”, ce nutrea „mărețe ambiții statale”, a fost arestat, urcat în două căruțe rechiziționate și trimis la Comandamentul Diviziei a 8-a¹⁹.

La 17 noiembrie 1918, Sextil Pușcariu s-a deplasat la Iași pentru a fi primit în audiență de regele Ferdinand, fiind impresionat de acesta datorită profundeii cunoașteri a situației din Bucovina. Cu acest prileji-a înmănat regelui mesajul de mulțumire al provinciei care a fost apărută de armata română: „*Măria Ta, venim ca soli ai Bucovinei și mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit pe noi cu cinstea ca să vă aducem inimile și sufletele moldovenilor de peste Molna; inimile pline de mulțumită și eternă recunoștință pentru ocrotirea ce ne-ați dat ca să împlinim visul părinților noștri, și sufletele primenite în anii grei de suferință, care nu cunosc altă dorință decât a lucra și ele la alcătuirea României Mari.*

Venim, Măria Ta, să vă aducem vești că, în clipa în care vechiul ținut al Sucevei și Cernăușilor, cu ocolul Câmpulungului și Coțmanului au fost unite cu Țara Mamă, sub lepedea din Putna, Sfântul, după o sută patruzeci și trei de ani de

¹⁷*Ibidem*, p. 120.

¹⁸*Ibidem*, p. 121.

¹⁹Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România*, Suceava, 1997, p. 57-58.

somn greu, tulburat de visuri urâte, și-a aflat iar odihna, căci de acum știe că soarta fiilor săi este pusă în mâna Regelui Ferdinand, eliberatorul tuturor românilor. Să trăiești Măria Ta"²⁰. La 23 noiembrie 1918, a sosit la Cernăuți, venind de la Chișinău, primul grup de refugiați bucovineni, căruia i s-a făcut o primire entuziastă, cu muzică, flori și nelipsita horă românească. În gara din capitala Bucovinei, răspunzând în numele refugiaților la urările de bun sosit, Ion Nistor spunea: „Ne întoarcem astăzi, noi, cei amenințați cu spânzurătorile, ca triumfători și răzbunători ai nelegiuirilor ce s-au petrecut pe acest pământ timp de 143 de ani, împotriva elementului băștinaș. După un secol și jumătate de sclavie, noi, românii, am ajuns iarăși stăpâni în țara noastră...Să ne înfrățim puterile pentru opera ce ne așteaptă. Iar acum, la muncă pentru Unire”²¹.

Keywords: *Bukowina, Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, Josef Graf von Etzdorf, the Ukrainians*

THE STATE OF MIND AMONG THE BUCOVINA POPULATION ROUND THE UNION WITH ROMANIA

(Abstract)

This article analyzes the atmosphere among the population in Bukowina before the 1918 unification with Romania. There are presented the problems that the Ukrainian troops have created and the lack of reaction from the Austrian troops that were preparing to surrender the power, while the Austro-Hungarian Empire collapsed. In those troubled times, Romanians from this province have requested and obtained from the Romanian kingdom the intervention of the army to help pacify the area. All those measures taken by the Bukowinian patriots led to the taking over of power and to the organization of the province for the great event of November 28, 1918.

²⁰*Ibidem*, p. 58.

²¹*Ibidem*, p. 58-59.